

**FRANSUZ VA O'ZBEK TILLARIDA SO'ROQ GAPLAR
STRUKTURASI**

Tuyboeva Shakhnoza

Teacher of the Department of French Philology

at Bukhara State University

s.r.tuyboeva@buxdu.uz

Umidova Feruza

BuxDU talabasi

Annotatsiya. Ushbu tezisdagi fransuz va o'zbek tillaridagi so'roq gaplarining strukturalari, ularning shakllanishi tahlil qilinadi. Har ikki tilning so'roq gaplar hosil qilish konstruktsiyalari taqqoslanib, o'zaro farqlar va o'xshashliklarni aniqlashga harakat qilinadi.

Kalit so'zlar: so'roq gap, dialogik nutq, fransuz tili, o'zbek tili, grammatika, sintaksis, maqsadli nutq, struktur, semantika.

Kirish. So'roq gaplar tilshunoslikda muhim o'rin tutadi, chunki ular muloqotni samarali tashkil etish, fikr almashish va ma'lumot olish jarayonida muhim rol o'ynaydi. Fransuz va o'zbek tillarida so'roq gaplarining struktur-semantik xususiyatlari ularning grammatik tuzilishi, leksik tarkibi va kontekstda qo'llanilishida namoyon bo'ladi. Har ikki tillarda so'roq gaplari turli xil shakllarda ifodalanishi mumkin, bu esa ularning o'ziga xosligini belgilaydi. Fransuz tilidagi so'roq gaplarining strukturasi yordamchi fe'llar, intonatsiya va savol qo'yuvchi so'zlar (masalan, "qui", "quoi", "où") muhim ahamiyatga ega. O'zbek tilida esa so'roq gaplarining tuzilishi ko'proq sintaktik belgilar va savol qo'yuvchi affikslar orqali amalga oshiriladi. Ushbu maqolada fransuz va o'zbek tillaridagi so'roq gaplarning struktura va semantikasini o'rganib chiqamiz. Maqsadimiz – har ikki tilning so'roq gaplari orasidagi farqlarni va o'xshashliklarni aniqlash hamda ularning kommunikativ funksiyalarini tahlil qilishdir. Ushbu maqola orqali biz nafaqat fransuz va o'zbek tillaridagi so'roq gaplarining strukturaviy

jihatlarini, balki ularning ma'nosini ham chuqur tahlil qilamiz. Bu esa ikki til o'rtasidagi lingvistik aloqalarni yanada yaxshiroq tushunishga yordam beradi.

Asosiy qism. O'zbek tilida so'roq gaplar turli xil strukturalarga ega bo'lishi mumkin. Umuman olganda, so'roq gaplar savol berish maqsadida tuziladi va ularda savolni anglatadigan o'ziga xos belgilar bo'ladi. Quyida o'zbek tilidagi so'roq gaplarning asosiy strukturalarini keltirib o'tamiz:

1. Oddiy so'roq gaplari: bunday so'roq gaplar ko'pincha yordamchi qo'shimchalar yoki so'roq so'zlari yordamida tuziladi. Masalan: - "Sen borasanmi?" - "Chiqasan-a?"

2. So'roq so'zlar bilan tuzilgan so'roq gaplari. Bu turdagi gaplarda savol-so'zlar (kim, nima, qachon, qayerda, qanday, nega) ishlatiladi. Masalan: - "Kim navbatchi?" - "Nega kechikding?"

3. Yordamchi fe'llar bilan tuzilgan so'roq gaplari. Odatda yordamchi fe'l (masalan, "bormi", "yuqmi") qo'shilishi mumkin: - "Bu guldan bormi?"
- "Og'riq yo'qmi?"

4. Teskari tartibdagi so'roq gaplari. Ba'zi hollarda teskari tartibda savol berish ham mumkin: - "Ketasanmi sen?" - "Qatnashamanmi men?"

5. Ijobiy va salbiy shakllar. So'roq gaplar ijobiy yoki salbiy bo'lishi mumkin. Ijobiy: "Tuzata olasizmi?" Salbiy: "Tuzatolmaysizmi?"

Shu tarzda, o'zbek tilida so'roq gaplarning strukturasi juda xilma-xil bo'lib, ularning ma'nosi va konteksti berilayotgan savolga qarab farqlanadi.

Fransuz tilida esa so'roq gaplar tuzishning bir necha usuli mavjud.

1. Inversion (Inversiya): Bu usulda fe'l va zamon o'zaro o'zgaradi. Misol: "Tu vas au cinéma." (Sen kinoga borasan.)

- So'roq: "Vas-tu au cinéma?" (Sen kinoga boryapsanmi?)

2. So'roq so'zlari bilan: Agar siz ma'lum bir so'rov yoki savol berayotgan bo'lsangiz, so'roq so'zlari qo'shiladi. Misol: "Où habites-tu ?" (Qayerda yashaysan?)

3. "Est-ce que" usuli: Bu oddiy va qulay usul bo'lib, gapning boshiga "Est-ce que" qo'shiladi. Misol: "Est-ce que tu vas au cinéma ?" (Sen kinoga boryapsanmi?)

4. Ohang bilan: Gap oxirida ohang ko'tarilishi orqali ham savol berish mumkin,

bu ko'pincha norasmiy muhitda qo'llaniladi. Masalan: "Tu vas au cinéma ?" (Sen kinoga boryapsanmi?)

Bu tuzilmalardan foydalanib, fransuz tilida turli xil savollarni berish mumkin. Shunday qilib, fransuz va o'zbek tillarida so'roq gaplarining struktur-semantik xususiyatlari bir-biridan farq qiladi, lekin har ikkala til ham so'roq gaplarni yaratishda o'ziga xos qoidalarga ega. Quyida ikki tilning so'roq gaplarining asosiy xususiyatlari keltirilgan:

1. Strukturaviy xususiyat. O'zbek tilida so'roq gaplar odatda savol so'zlari (kim, nima, qachon, qayerda va h.k.) bilan boshlanadi. So'roq otli yoki fe'lli bo'lishi mumkin. Masalan: - "Kim keladi?" (otli)

- "Siz buni qilasizmi?" (fe'li)

2. Semantik jihatdan. Savolning maqsadi aniq javobni olishdir. Bu ma'lumotlar shaxs, joy, vaqt yoki harakat haqida bo'lishi mumkin. So'rash turlari: umumiy (ha/yo'q), maxsus (savol so'zlari bilan), alternativ (ikki yoki undan ortiq variantlarni taklif etish).

Qiyoslash jarayonida shunga amin bo'ldikki, har ikkala tilda ham savollar strukturasi oddiy va murakkab bo'lishi mumkin. O'zbek tilida ko'proq fe'lga asoslangan so'rovlar uchraydi, fransuz tilida esa inversiya ko'p ishlatiladi.

- Semantik jihatdan ikkala tilda ham aniq maqsadga erishish uchun savollar beriladi. Ularning shakllanishida esa leksik jihatlar muhim rol o'ynar ekan.

Fransuz va o'zbek tillarida so'roq gaplarning struktur-semantik tahlili qiziqarli mavzu bo'lib, ikki tilning grammatika va semantikasidagi o'xshashliklar va farqlarni o'rganishga yordam beradi. Quyida ushbu tillardagi so'roq gaplar haqida ba'zi asosiy o'xshashliklar va farqlarga to'xtalib o'tamiz.

A) Savol tuzilishi: Har ikkala tilda so'roq gaplari muayyan tuzilishga ega. Masalan, har ikkala tilda so'roq so'zlari yoki qo'shimchalari yordamida savollar yaratiladi.

B) Javob shakllari: Fransuz va o'zbek tillarida so'roq gaplariga javob berish uchun tasdiqlovchi yoki rad etuvchi javoblar ishlatiladi. Masalan:

O'zbek tilida: "Ha" yoki "Yo'q". Fransuz tilida: "Oui" yoki "Non".

C) So'roq so'zlari: Ikkala tilda ham savol berish uchun maxsus so'zlar mavjud, masalan, o'zbek tilidagi "kim", "nima", "qachon" kabi so'zlar fransuz tilidagi "qui", "quoi", "quand" kabi so'zlarga mos keladi.

Farqlarga keladigan bo'lsak, grammatik jihatdan: fransuz tilida savol berish uchun ko'pincha fe'lning tartibi o'zgaradi (masalan, fe'l avval kelishi mumkin). O'zbek tilida esa ko'proq intonatsiya va qo'shimchalar orqali savol beriladi.

- "Tu viens?" - "Sen kelyapsanmi?"

So'roq hosil qiluvchi qo'shimchalar orqali farqlanadi. O'zbek tilida savollar ko'pincha "-mi" qo'shimchalari bilan tugallanadi, fransuz tilida esa bu jarayon murakkabroq bo'lishi mumkin (masalan, inversiya orqali).

Ifodalash usullari orqali ham kuzatilishi mumkin bo'lgan jihat: fransuz tilida savol qanday qilib ifodalanganiga qarab turli xil usullar (inversiya, est-ce que) mavjud bo'lsa, o'zbek tilida ko'proq oddiy intonatsiya va strukturadan foydalaniladi.

Semantik jihatdan esa har ikki tilda ham savollar turlicha semantik ma'noga ega bo'lishi mumkin, bu esa tildan-tilga farq qiladi.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, fransuz tilida so'roq gaplar ko'pincha intonatsiya orqali yoki maxsus yordamchi fe'llar yordamida yaratilsa, o'zbek tilida asosan yordamchi fe'l va so'z tartibi orqali amalga oshiriladi.

Umuman olganda, ushbu ma'lumotlar ikki til orasidagi lingvistik munosabatlarni chuqur tushunishga imkon beradi hamda tarjima va kommunikatsiya jarayonlarida muhim ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1.Xolova, S. (2023). FRAZEOLOGIK BIRLIK-FRAZEMA-FRAZEOLOGIZM: TASNIF VA TADQIQOT TAHLILI. *ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ* (buxdu.Uz), 27(27).
извлечено от

http://journal.buxdu.uz/index.php/journals_buxdu/article/view/8679

2.Xolova, S. (2023). "AVOIR" FE'LI ISHTIROKIDAGI INSON HIS-TUYG'ULARINI IFODA ETUVCHI FRAZEMALAR TARJIMASINING O'ZIGA XOSLIKLARI. *ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ* (buxdu.Uz), 33(33).
извлечено от http://journal.buxdu.uz/index.php/journals_buxdu/article/view/9560

3. Туйбоева, Шахноза. "TRANSLATION ISSUES AND STRATEGIES TO ENSURE NATIVE FUNCTIONALITY." *ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz)* 45.45 (2024).
4. Tuyboeva, Shakhnoza, and Fotima Normurodova. "REPRESENTATION DE LA CATEGORIE PLURIELLE DANS LA CONSTRUCTION DES PHRASES EN OUZBEK ET EN FRANÇAIS." *Models and methods in modern science* 2.14 (2023): 42-47.
5. Shakhnoza, Tuyboeva. "Types of sentences and constructions in French." *Gospodarka i Innowacje*. 42 (2023): 736-740.
6. Shakhnoza, Tuyboeva. "STRIKING A BALANCE IN ENSURING THE FUNCTIONALITY OF THE ORIGINAL IN THE TRANSLATION." "GERMANY" *MODERN SCIENTIFIC RESEARCH: ACHIEVEMENTS, INNOVATIONS AND DEVELOPMENT PROSPECTS* 9.1 (2023).
7. Shakhnoza, Tuyboeva, and Jurakulova Nilufar. "INVERSION DU SUJET DANS DES PHRASES FRANÇAISE." "XXI ASRDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALAR, FAN VA TA'LIM TARAQQIYOTIDAGI DOLZARB MUAMMOLAR" *nomli respublika ilmiy-amaliy konferensiyasi* 2.1 (2024): 77-80.
8. Туйбоева, Шахноза. "Inversive Clauses and Intonation in French." *ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz)* 33.33 (2023).
9. Туйбоева, Шахноза. "Fransuz tilida sodda gap tarkibiy qismlarini tarjima qilishda yuzaga keladigan muammolar yechimi." *ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz)* 30.30 (2023).
10. Туйбоева, Шахноза. "O'zbek va fransuz sistem tilshunosligida sodda gap qurilishi talqini." *ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz)* 8.8 (2021).